

Ірина РЕГУЛІЧ,

orcid.org/0000-0002-8702-4173

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри диригентсько-хорових дисциплін та постановки голосу

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

(Луцьк, Україна) *irehulich@lpc.ukr.education*

Марія НАУМЕНКО,

orcid.org/0000-0002-9745-4855

викладач кафедри диригентсько-хорових дисциплін та постановки голосу

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

(Луцьк, Україна) *mnaumenko@lpc.ukr.education*

МЕТОДИКИ П. МУРАВСЬКОГО Й А. АВДІЄВСЬКОГО У ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ВИКОНАВСТВА

У статті розглянуто методики фундаторів українського хорового мистецтва – Павла Муравського й Анатолія Авдієвського у практиці диригентсько-хорової педагогіки та виконавства. Охарактеризовано плідну творчу діяльність і вагомий внесок кожного із них у розвиток української національної музичної культури. Окреслено основні практичні особливості та принципи роботи з творчим колективом, які спрямовані на досягнення неповторного й унікального звучання. За методикою П. Муравського визначено умови становлення виконавської майстерності, високої співацької культури, досягнення «чистого звукового ідеалу» від кожного співака до усього хорового колективу, а також специфіку комунікації в процесі практичного втілення хорової техніки майбутніми хормейстерами. Розглянуто принципи методики А. Авдієвського у сфері народного хорового мистецтва, які сприяли зародженню нового універсального явища, наповненого неповторним звуковим забарвленням, яскравою народністю і високим професіоналізмом. Прослідковано вплив традиційних та інноваційних форм, методів музичного виховання на формування духовності, творчої індивідуальності сучасної молоді. Проаналізовано головні етапи становлення твору, властивості співу а capella та тонкощі репетиційної роботи над основними компонентами хорової звучності в методиках обох диригентів. Здійснено їхню порівняльну характеристику, виявлено спільні ознаки, спрямовані на вирішення низки завдань в процесі вивчення дисциплін диригентсько-хорового циклу. Визначено особливості їхнього втілення у практичну діяльність для забезпечення якісного рівня диригентської, вокально-хорової та педагогічної підготовки у фаховій і вищій освіті, як методів особистісного, професійного вдосконалення майбутніх педагогів-музикантів.

Ключові слова: хорова методика П. Муравського, хорова методика А. Авдієвського, диригентсько-хорова підготовка, педагоги-музиканти, хормейстерська діяльність.

Ірина REHULICH,

orcid.org/0000-0002-8702-4173

PhD in Art Theory,

Senior Lecturer at the Department of Conductor-Choir Disciplines and Voice Production

The Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”

of the Volyn Regional Council

(Lutsk, Ukraine) *irehulich@lpc.ukr.education*

Mariia NAUMENKO,

orcid.org/0000-0002-9745-4855

Lecturer at the Department of Conductor-Choir Disciplines and Voice Production

The Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”

of the Volyn Regional Council

(Lutsk, Ukraine) *mnaumenko@lpc.ukr.education*

THE METHODOLOGY OF MURAVSKYI P. AND AVDIIEVSKYI A. IN THE PRACTICE OF UKRAINIAN CONDUCTOR-CHOIR PEDAGOGY AND PERFORMANCE

The article deals with the methods of the founders of Ukrainian choral art - Pavlo Muravskiy and Anatolii Avdiievskiy in the practice of conducting and choral pedagogy and performance. The fruitful creative activity and significant contribution of each of them to the development of Ukrainian national musical culture is characterized. The main practical features and principles of work with the creative group, which are aimed at achieving a unique and inimitable sound, are outlined. According to the method of P. Muravskiy the conditions for the formation of the performing skills, high singing culture, the achievement of "pure sound" from every singer to the whole choral team, as well as the specific communication in the process of practical realization of the choral technique by the future choirmasters are determined. The principles of Avdiievskiy's methodology in the sphere of a folk choral art are investigated contributing to the creation of the new universal phenomenon filled with the unique sound coloring, bright nationality and high professionalism. The influence of traditional and innovative forms, methods of musical education on formation of spirituality, creative individuality of modern youth is traced. The main stages of the formation of the work, properties of a cappella singing and subtleties of rehearsal work on the main components of choral soundness in the methods of both conductors are analyzed. They are comparatively characterized and their common features, aimed at solving a number of tasks during the conductor-chorus cycle of disciplines, are revealed. The peculiarities of their implementation in practical activities on providing qualitative level of conducting, vocal-choral and pedagogical training in professional and higher education as methods of personal and professional perfection of future teachers-musicians are defined.

Key words: choral methodology of P. Muravskiy, choral methodology of A. Avdiievskiy, conducting and choral training, music teachers, choral conducting.

Постановка проблеми. Методологія диригентсько-хорової підготовки в Україні формувалася й усталювалася протягом багатьох століть. Остаточного формування та сучасних рис вона набула в другій половині ХХ століття, а осередками цього процесу були кафедри хорового диригування в консерваторіях Києва, Одеси, Львова, Харкова. Попри складні суспільно-політичні явища означений період характеризувався значними здобутками в галузі хорової творчості. Великий вплив мала діяльність визначних українських постатей: Б. Яворського, Г. Верьовки, Е. Скрипчинської, М. Вериківського, М. Канерштейна, К. Пігрова, М. Колесси, К. Греченка та ін.

Спостерігалось зростання ролі громадських організацій, церкви у культурно-мистецьких процесах, інтеграція українського хорового мистецтва в світовий соціокультурний простір, розквіт цілої плеяди композиторів, а також плідна виконавсько-педагогічна діяльність хорових диригентів, серед яких: П. Муравський, А. Авдієвський, В. Іконник, М. Кречко, Є. Савчук, М. Антків та ін. Це дало поштовх для заснування нових професійних хорових капел та досягнення ними високого рівня виконавської майстерності. В сучасній Україні диригентсько-хорове виконавство і педагогіка зазнає нових трансформацій. В теперішніх умовах дедалі піддаються поглибленню та гнучкості концептуальні засади сучасної хорової освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти диригентсько-хорового виконавства досліджували сучасні українські вчені

Н. Демяненко, Л. Корній, П. Маценко, Л. Кияновська, Ю. Ясіновський та ін.

Серед науковців, які висвітлювали творчу постать П. Муравського і його внесок у розвиток українського хорового мистецтва ХХ століття, – О. Бенч, А. Лащенко, Ю. Ткач, Л. Сенченко, В. Лисенко та ін.; а музично-виконавську естетику А. Авдієвського досліджували: М. Головащенко, С. Горбенко, М. Гордійчук, М. Загайкевич, В. Корнійчук, В. Рожок, В. Ткачук та ін.

Вагомим внеском у розв'язання проблеми диригентсько-хорової підготовки майбутніх педагогів-музикантів стали праці А. Авдієвського, А. Болгарського, Т. Смирнової, А. Соколової, Л. Ярошевської та ін.

Аналіз сучасних тенденцій дозволив дійти до висновку, що нині відбувається активізація наукових досліджень в галузі диригентсько-хорового мистецтва та педагогіки останніх десятиліть. Проте окремі аспекти методики диригентсько-хорового виконавства та їхній вплив на сучасну мистецтвознавчу й практично-педагогічну діяльність недостатньо висвітлені в існуючій літературі.

Мета статті – окреслити основні принципи методики Павла Муравського й Анатолія Авдієвського та визначити особливості їхнього втілення у практичну виконавську діяльність в процесі вивчення дисциплін диригентсько-хорового циклу у фаховій і вищій освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Павло Іванович Муравський – фундатор сучасної української хорової школи. Методика П. Муравського – унікальний мистецький феномен, який

є результатом багаторічної, відданої праці, зокрема з такими хоровими колективами, як: «Думка» (Київ, 1964–1969), «Трембіта» (Львів, 1948–1964) та студентський хор Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, якому присвячений сорокарічний період керівництва. Творча діяльність маестро була спрямована на досягнення звукового ідеалу, який вирізняється з-поміж інших хорових колективів і немає аналогів.

Високий професіоналізм виконавської майстерності хорового колективу можливий лише за умови пильнування та підтримки диригентом виразної «вокальної інтонації». Тому керівник має постійно прагнути до цього еталону співу. Павло Муравський передав у спадщину безцінну методику – систему правил, які синкретично пов'язані з живим виконавським процесом. У своїх порадах для хормейстерів-початківців він акцентує увагу на необхідності набуття диригентом відповідних практичних знань й вокальних умінь для відтворення власним прикладом, а також для розвитку внутрішнього слуху, щоб «чути найменші інтонаційні відхилення <...> й проводити репетиції не словом, а голосом» (Муравський, 2014: 151).

Важливе місце на цьому шляху посідає репетиційна робота, у якій поступово відбувається становлення хорового твору. За методикою Павла Івановича цей етап є чи не найголовнішим, адже відбувається активна робота над основними компонентами хорової звучності. Обов'язковою вимогою є кропітке й акапельне вивчення твору окремо із кожною хоровою групою, та продовження цього процесу навіть після повного вивчення.

Акапельний спів розвиває внутрішній слух, сприяє вокальній інтонаційній точності, відчуттю єдиного академічного тембру й ансамблю. Як зазначає у своєму дослідженні О. Бенч, схожі тенденції є у методиці Роберта Шоу. Під час особистої зустрічі американський колега відкрив Павлові Муравському такі особливості своєї методики, як: досконале вивчення кожним співаком і кожною хоровою групою своєї партії, а зведена репетиція – напередодні самого концерту. За аналогічним принципом працював і Павло Муравський, вважаючи, що кожен хорист має співати свою хорову партію так, наче він виконує сольний твір (Бенч, 2014: 12).

Павло Іванович вважав, що сучасний ритм життя з його зовнішнім шумовим простором, накладає відбиток негативного характеру на внутрішнє чуття та лад співаків і диригентів. Саме розспівка, що є невід'ємною частиною репетиційної роботи з хором, дає можливість налаштуватись на усі тонкощі інтонації, та миттєву реакцію з корекції будь-якої неточності. На цьому

етапі важливо, щоб кожен співак міг «подумати, почути, включити голосові можливості» (Бенч, 2014: 13). Тому диригент акцентує увагу на дотриманні середньої динаміки, спокійного темпу, особливостей метроритмічної рівності, наповненості кантиленного співу, як звукової «нитки», його залежність від володіння діафрагмою і раціонального використання дихання – для досягнення вокального звуку, а не розмовного. Адже завдяки набуттю цих навиків хормейстер розвиває й формує співацький голос окремого співака та культуру співу хору в цілому. Його система розспівок є сталою і щорічно передається молодшим поколінням студентської молоді.

Практичне втілення хорової техніки – чи не найважча робота у процесі підготовки хорового твору. Вона вимагає часу, терпіння, критичного мислення та виховує високу виконавську культуру. Диригенту не слід буквально сліпо виконувати ремарки композитора щодо зазначених динамічних нюансів, агогіки й ін., а варто виявляти особливості розвитку фрази, найвигідніші для виконання місця, проспівуючи ту чи іншу хорову партію. Такий підхід спонукає до осмисленого розуміння усіх інтонаційних особливостей та композиційно-технічних прийомів, а відтак дозволяє максимально розкрити авторський задум диригентом-хормейстером.

Як зазначає В. Лисенко: «Чітке усвідомлення поліваріантної множинності вокально-хорового інтонування стало підґрунтям для створення П. Муравським цілком оригінальної авторської концепції чистого акапельно-хорового співу <...> «зонну» ладо-інтонаційну парадигму, яка в сучасному музикознавстві асоціюється з термінами «мікроінтерваліка», «мікротоніка» <...> вона містить інтервали, менші за півтони та похідні від них $1/4$ – $1/12$, а також складні інтервали ($3/4$ тону й ін.), виконання яких вимагає тонкого ладового чуття й надзвичайно точного інтонаційного відтворення <...> значною мірою властиве українському музичному фольклору» (Лисенко, 2020: 68).

Прищеплена з дитинства любов до української народної пісні, з усією її архаїчністю мово-стильових ознак, надала П. Муравському глибинне розуміння акустичних, вокально-технічних і тембрально-регістрових властивостей звуку. Тому надважливим завданням у методиці маестро є дотримання усіх тонкощів хорового строю. Хоча у процесі репетиційної роботи він зовсім не використовував таку хорознавчу термінологію, а ввів свою, окрім згадуваних вище це: мистецька інтонація, ритмічна й інтонаційна інерція, співочі конуси, замикання звука та інші.

На думку Павла Івановича, професіоналізм хормейстера визначається рівнем уміння майстерно провести інтонаційну лінію всіх хорових партій та досягнути академічного звучання, при розучуванні хорового твору. Хор як творча лабораторія дає можливість студентів у процесі навчання і практичної роботи з колективом набути знань про найважливіші компоненти хорової звучності.

Серед методичних вказівок чільне місце посідають питання мануальної техніки, диригентських схем та специфіки живого спілкування з хором. Опанування диригентської техніки має розпочинатись із усвідомлення взаємозв'язку між власним виконавським наміром, технічними прийомами і кінцевим результатом, а також розвиватися на відчутті живого звучання творів різного характеру й стилю. Тут П. Муравський подає деякі відмінні риси між технікою диригування під фортепіано та техніки з хором і камертоном. Оскільки найголовнішою віхою у творчому процесі є саме репетиційна робота, то особливо значущим має бути детальне вислуховування звучання хору, а вже концертне виконання – прояв диригентської майстерності. Тому в основі методики Павла Муравського лежить детальне опрацювання кожного чистого звуку, кожної фрази, уміння відтворювати свої музичні відчуття виразними, хоч і стриманими диригентськими прийомами.

Ще однією фундаментальною постаттю у становленні музичної культури незалежної України є представник Одеської хорової школи, новатор у сфері народного хорового мистецтва – Анатолій Тимофійович Авдієвський. У своїй творчій діяльності він продовжив та розвинув методики своїх вчителів К. Пігрова та Д. Загребського. Його багаторічна хормейстерська діяльність пов'язана із творчістю Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Г. Верьовки, яка стала послідовним продовженням справи його попередника – Григорія Верьовки. Під керівництвом Анатолія Авдієвського цей колектив став універсальним, адже поєднав народну та академічну манери хорового співу.

А. Авдієвський відзначався в своїй творчості прагненням до постійного оновлення виконавських прийомів, вокально-хорової інтерпретації та плеканням традицій народного мелосу. Він активно пропагував національну хорову спадщину, збагачуючи репертуар різножанровими творами різної складності, серед яких: автентичний фольклор, обробки народних пісень, оригінальні твори українських класиків і сучасних композиторів. Його постановки концертних програм ставали справжнім мистецьким відкриттям і здобули широке міжнародне визнання. Завдяки цьому пошуку інди-

видуально-неповторного звукового забарвлення маестро зумів створити нове явище, наповнене яскравою народністю і високим професіоналізмом.

Новим у практиці народного хору стала робота диригента над співом а *capella*. Тут він працював над гармонійним поєднанням обох манер: притаманне лише народному співу звучання грудного регістру, відкрите звукоутворення, подекуди наближене до крику, А. Авдієвський пом'якшував за допомогою академічних жіночих голосів. Така взаємодія сприяла облегшенню і висвітленню звучання хорової фактури.

Основними компонентами хорової звучності він визначав «інтонацію-стрій» та наспівність, цікаво й уміло розкривав драматургію кожного хорового твору. Зі спогадів і спостережень В. Ткачука, Анатолій Тимофійович розпочинав розспівувати хор із співу по звуках тетраordu на *motomando*, акцентуючи увагу виконавців на загостренні і точності інтонації, демонстрував хористам ідеально гострий і тонкий олівець. Митець володів яскравим асоціативним баченням, тому в роботі над хоровими творами а *capella* дуже переконливо аргументував кожне зауваження: «співати *legato* – наче стелити килим», «малі секунди – це щем серця», «в кантілені повинен бути якийсь простір» (Ткачук, 2018: 104).

В процесі репетиційної роботи маестро ретельно працював над злагодженістю звучання хору та оркестру. Тому від останнього вимагав високої майстерності акомпанування. На загальних репетиціях з хором першочергово прослуховував гру оркестру, вносив певні корективи, розуміючи специфіку оркестрового колориту й особливостей збагачення загальної фактури музичного твору, а лише тоді розпочинав зведену репетицію. Художній світогляд і музично-хорова естетика Анатолія Авдієвського закладені у м'якості акордів, оксамитовому звучанні, підсиленому розмаїттям народної підголосковості, що насичує внутрішньо-емоційне наповнення хорової вертикалі та зачаровує своєю красою виконання.

Поряд із хормейстерською і композиторською діяльністю Анатолій Тимофійович вів велику педагогічну роботу. Велику увагу спрямовував на формування духовності, творчої індивідуальності сучасної молоді. У своєму дослідженні Л. Ярошевська зазначає, що А. Авдієвський був педагогом-новатором, який вболівав за національну освіту й виховання. Тому став ініціатором створення нових програм з музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти та освітньо-професійних програм вищої школи на прикладі кращих зразків сучасних західноєвропейських освітніх систем. Результат його плідної та прогресивної

діяльності – створення у 2003 році Інституту мистецтв Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Ярошевська, 2017: 68).

Віддана праця обох митців, великий досвід роботи і терпіння, прагнення до створення нового, ідеального й неповторного, безумовна любов, плекання та популяризація української спадщини, народної пісні – усе це закладено в основу двох хорових методик, які стали фундаментальними у становленні музичної культури незалежної України. Попри різні дискусії серед прихильників і тих, хто не підтримував такий підхід та стиль роботи, все ж беззаперечними є кінцева результативність, висока професійність та визнання слухачами.

Висновки. Отже, хорові методики П. Муравського та А. Авдієвського, хоча знаходяться в різних виконавських площинах, проте їм характерні спільні риси. Вони присвячені знаходженню того звукового ідеалу, якому немає аналогів серед інших хорових колективів. Обидва хормейстери зосереджувались на співі а cappella, особливої уваги приділяли таким основними компонентами хорової звучності, як – інтонація та стрій. У своїх методиках вони акцентують на активній репетиційній роботі, досягненні злагодженості звучання хору, завдяки кропіткому пильнуванню та постійній підтримці диригентом вокальної інтонацій-

ної точності, загостренню внутрішнього слуху, відчуттю єдиного тембру й ансамблю, розвитку співацьких навиків в тихій і середній динаміці, спокійному темпі, та наголошують на кантиленності. Неможливо залишити поза увагою вектор педагогічної орієнтації на становлення особистості, що закладається від виховання музичним мистецтвом в закладах загальної середньої освіти до набуття фахової майстерності у закладах вищої освіти, зокрема у циклі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Адже на шляху до їх практичної реалізації є низка основних завдань, спрямованих на забезпечення якісного рівня професійної майстерності і культури. А настанови, які залишили у спадок майбутнім педагогам-музикантам, хормейстерам П. Муравський та А. Авдієвський, дозволяють усвідомити увесь важіль і необхідність поглиблення знань та умінь, розуміння усіх інтонаційних й мово-стильових особливостей, композиційно-технічних прийомів, постійного удосконалення власної диригентської і вокально-хорової майстерності, пошуку індивідуального виконавської стилі. Тому їхнє втілення у практичну виконавську і педагогічну діяльність розглядається, як один із дієвих методів особистісного, професійного вдосконалення майбутніх педагогів-музикантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Муравський П. Моя хорова школа. Методика акапельного хорового співу. Київ: Просвіта, 2014. 384 с.
2. Лисенко В. В. Методика роботи з хором Павла Муравського: деякі особливості формування професійної майстерності диригента. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. Вип. 44 (2020). С. 66-72.
3. Бенч О. Хорова методика Павла Муравського. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2014. № 4. С. 12-17.
4. Ярошевська Л. Методика диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі традицій Одеської хорової школи. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. Київ, 2017. 195 с.
5. Ткачук В. В. Методи Анатолія Авдієвського в роботі з хоровим колективом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 25 (30). С. 103-106.

REFERENCES

1. Bench O. Khorova metodyka Pavla Muravskoho [Choir technique of Pavel Muravskyi]. *Journal of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky*. 2014. Nr. 4. pp. 12-17 [in Ukrainian].
2. Lysenko V. V. Metodyka roboty z khorom Pavla Muravskoho [The method of working with Pavlo Muravskyi's choir: some features of the formation of the conductor's professional skills]. *Bulletin of KNUKiM. Series: Art history*. Vol. 44 (2020). pp. 66-72 [in Ukrainian].
3. Mystetsko-osvitni obrii tvorchosti Anatoliia Avdiievskoho : navchalno-metodychnyi posibnyk [Artistic and educational horizons of the creativity of Anatoliy Avdiievskyi]. *educational and methodological guide*. Chrestomathy. Kyiv: Department of the NPU named after M. P. Drahomanova, 2017. 185 p [in Ukrainian].
4. Muravskyi P. Moia khorova shkola. Metodyka akapelnoho khorovoho spivu [My choral school. Methodology of a cappella choral singing]. Kyiv: Prosvita, 2014. 384 p [in Ukrainian].
5. Tkachuk V. V. Metody Anatoliia Avdiievskoho v roboti z khorovym kolektyvom [Methods of Anatoliy Avdiievskyi in working with a choir]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 14: Theory and methods of art education: a collection of scientific works*. Kyiv: Publishing House of M. P. Drahomanov National University of Applied Sciences, 2018. Issue 25 (30). pp. 103-106 [in Ukrainian].
6. Yaroshevska L. Metodyka dyryhentsko-khorovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky na osnovi tradytsii Odeskoj khorovoi shkoly [The methodology of conducting and choral training of the future music teacher based on the traditions of the Odessa Choral School]. *The dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.02 / National Pedagogical University named after M. Drahomano, v. Kyiv, 2017. 195 p [in Ukrainian].*